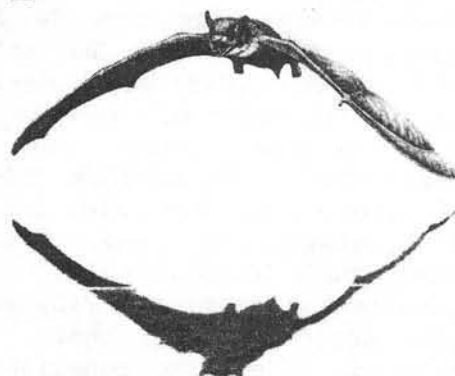

Vleermuiswerkgroep Nederland

Nieuwsbrief no.2 juli 1989

Redactie: A. Voûte, R.Potting, H. Hollander,
H. Limpens, J. van der Coelen.

Redactieadres: J. van der Coelen
Berg en Dalseweg 50
6522 BM Nijmegen.
(Tel. 080-221574)

INHOUDSOPGAVE

Laatvlieger (Eptesicus serotinus) vindt de dood in prikkeldraad Kees Kapteyn	p. 2
Echolocatie niet altijd even vlekkeloos? Arjan Boonman	p. 3
VLEN Gerhard Glas	p. 4
Beschermingszaken en beheersadviezen A. Voûte	p. 8
Nogmaals Baardvleermuizen Willem Vergoossen	p.10
Ruim zes ton voor natuurprojecten Redactie	p.10
Rabiësonderzoek bij vleermuizen G. Visser	p.10
Publicaties A. Voûte	p.12
Curieus...	p.14
Mededelingen	p.15
Agenda	p.18

REDACTIONEEL

Allereerst dienen we eens goed uit te leggen hoe het zit met het abonnement op de Nieuwsbrief. In het vorige nummer zijn we wat dit betreft in gebreke gebleven. Het was een kennismakingsnummer, mensen die de Nieuwsbrief niet wilden blijven ontvangen konden dit exemplaar als gratis beschouwen. Ook de Nieuwsbrief die nu voor u ligt is uiteraard kosteloos als u in het vervolg dit blad niet meer wilt ontvangen. Diegenen die wél de Nieuwsbrief willen blijven lezen, maar nog niet betaald hebben (de accept-girokaart zat "verstopt" in de vorige Nieuwsbrief en is misschien per ongeluk weggegooid) dienen f 7,50 over te maken op postrekening 53.25.724 t.n.v. Stichting Vleermuis-Onderzoek (niet afkorten!) in Leiden, o.v.v. abonnement VLEN-Nieuwsbrief 1989. U ontvangt dan automatisch ook het volgende nummer van dit jaar. Mensen die nu pas met de Nieuwsbrief bekend raken en het blad willen blijven ontvangen betalen f 5 voor de nummers 2 en 3. Het eerste nummer is helaas uitverkocht, indien u hiervan een kopie wenst kunt u dit laten weten aan de redactie. Voor deze wat rommelige gang van zaken bieden we onze excuses aan.

**LAATVLIAGER (*EPTESICUS SEROTINUS*)
VINDT DE DOOD IN PRIKKELDRAAD**

Op een herfstkamp van de Zoogdierenwerkgroep van de ACJN, gehouden van 17 t/m 22 oktober 1988 in het zuidwestelijk deel van Zeeuwsch-Vlaanderen, vond een van de kampdeelnemers in de Biezenpolder (Atlas-blok 54-31), een vleermuis, die zielloos aan het prikkeldraad hing. Bij een nadere blik bleek dat het om een volwassen Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) ging. Het dier verkeerde in een nog redelijk vers stadium. Leeftijd, geslacht e.d. zijn helaas niet bepaald.

De vleermuis zat vast aan een scherp uitsteeksel van het draad; het meest opvallende was dat de staartvlieghuid een tweetal keren volledig om het draad heengeslagen was, waarbij de scherpe punt van het draad de huid op één plek lichtelijk doorboord had. Onder de staartvlieghuid zat één van de poten met de nagel tussen de "veer" van dit uitsteeksel. De kop en romp hingen nog, geheel vrij en "onbeschadigd", recht naar beneden, met één vleugel langs het lichaam; de andere hing slap naar beneden. In de vlieghuid bleken een aantal kleine verwondingen te zitten, waarvan echter niet zeker is of ze door het prikkeldraad zijn veroorzaakt (parasieten?).

Het prikkeldraad bevindt zich op ca. 0,5 meter hoogte aan de rand van een weiland langs de Biezenstraat (Amersfoort-coördinaten 20.7-364.1), een smalle geasfalteerde polderweg. Tussen de weg en dit prikkeldraad ligt een smalle sloot met steil talud. Op het prikkeldraad stond een continue lichte stroomspanning.

De omgeving bestaat voornamelijk uit open polderlandschap, met plaatselijk hoge bomen (populieren) om en nabij boerderijen. Langs de Biezenstraat is op de plek waar de Laatvlieger werd gevonden een rij hoge

populieren aanwezig. Tijdens deze inventarisatieweek werden 's avonds op deze plek herhaaldelijk m.b.v. de vleermuis-detector waarnemingen gedaan van 1 tot 5 fouragerende Laatvliegers (en enkele Gewone dwergvleermuizen), die overdag vermoedelijk in de naburige boerderijen een dagverblijf vinden.

De wijze waarop de vleermuis in het prikkeldraad hing, maakt duidelijk dat het dier tijdens z'n vlucht vlak over het prikkeldraad scheerde, waarbij de staartvlieghuid aan de scherpe uitsteeksels van het draad is blijven haken. Door z'n snelheid moet het dier vervolgens een aantal malen om het prikkeldraad heen geslagen zijn.

Tijdens een vleermuis-inventarisatie in de zomer van 1988 door de ACJN-ZWG i.s.m. de SVO-Gelderland, werd eveneens een Laatvlieger, die dood aan het prikkeldraad hing, gevonden.

Ook hier bleek dat dit dier in volle vaart tegen een scherp uitsteeksel moet zijn gevlogen; vreemd genoeg was deze Laatvlieger blijkbaar onder het draad door gevlogen, waarbij de rechtervleugel het scherpe uitsteeksel raakte en vervolgens doorboord werd, zodat de vleermuis met de rugzijde om het draad heen sloeg. Ook op dit draad stond een continue stroomspanning.

Hoewel continue stroomspanningen door een draad als 'droge tikken' te ontvangen zijn, is onbekend of de spanning op beide prikkeldraden een causaal verband heeft met de dood van de Laatvliegers. Vermoedelijk zijn de Laatvliegers, die normaliter toch op beduidend grotere hoogte dan het prikkeldraad-niveau fourageren, in een duikvlucht (hetzij achter een prooi aan, hetzij wegens een interactie met een soortgenoot) omlaag gedoken en vervolgens tegen

het prikkeldraad gekomen. Aangezien een vleermuis m.b.v. zijn sonar gemakkelijk zo'n draad kan waarnemen, blijft het slechts gissen naar de oorzaak van een dergelijk ongeluk.

Inmiddels is mij ter ore gekomen dat meer van dit soort waarnemingen (ook van een Laatvlieger in prikkeldraad) gedaan zijn. Mochten meer van dit soort waarnemingen gedaan worden of bekend zijn, dan wordt u verzocht dit (met opgave van datum, plaats, weersomstandigheden, omgevingsfactoren e.d.) door te geven aan ondergetekende.

Kees Kapteyn

Bos en Lommerweg 1-III

1055 DK AMSTERDAM

ECHOLOCATIE NIET ALTIJD EVEN VLEKKELOOS?

Toen ik in de vorige Nieuwsbrief (nr. 1, maart 1989) het artikel van Ludy Verheggen las over een botsing tussen een bromfietser en een Gewone dwergvleermuis, schoot mij te binnen dat ik eens een bijna-botsing tussen Franjestaarten en een botsing van een Ruige dwergvleermuis tegen een auto-antenne had gezien. Het leek me zinvol ook hierover een stukje in de Nieuwsbrief te schrijven, zodat jullie hierop kunnen reageren en we samen op deze manier een beter inzicht in dit soort situaties kunnen krijgen.

Franjestaart

In de nacht van 12 op 13 augustus 1988 vlogen twee groepen van ongeveer tien Franjestaarten boven een kolk bij Voorst in de buurt van Deventer. De Franjestaarten konden, in tegenstelling tot Watervleermuizen, met felle lampen beschenen worden zonder dat ze daardoor afgeschrikt werden. De vrij zachte sonar van 30 tot 70 kHz was goed te horen omdat de vleermuizen vaak tot op slechts

enkele meters afstand vlogen: een droog "tik tik tik tgggg tik tik-tik", af en toe plotseling versneld tot een droog gekraak, en dan weer langzaam. Opeens naderden de twee groepen elkaar en vlogen recht op elkaar af. Op de bat-detector was een pulsversnelling te horen, tot er op een gegeven moment alleen maar gekraak hoorbaar was. Toch bleven de twee slierten op elkaar af vliegen. Toen ze bijna op elkaar botsten was echter in het schijnsel van de zaklantaarn te zien, dat de twee vleermuizen die in elk van beide slierten voorop vlogen de bekjes open deden en op hetzelfde moment was boven het gekraak uit een gepiep te horen. Als een flits schoten de groepen vleermuizen elkaar voorbij.

Een verklaring voor dit gedrag zou kunnen zijn: er trad interferentie op tussen de geluiden van de elkaar naderende vleermuizen; daardoor hoorden ze hun eigen echo niet meer en alleen door heel laag te piepen konden ze inschatten waar ze ten opzichte van elkaar vlogen om mekaar te ontwijken.

Ruige dwergvleermuis

In de nacht van 29 op 30 maart 1989 was een groep van acht Ruige dwergvleermuizen aan het jagen boven het natuurreservaat "De Molenpolder" bij Utrecht. Het ritme van de sonar van deze vleermuizen is zeer regelmatig en langzaam; de piekfrequentie ligt ongeveer op 35 kHz. Op een gegeven moment week een Ruige dwergvleermuis iets af van z'n route en vloog "pats!" tegen de antenne van een geparkeerde auto. Terwijl de antenne nog natrilde vloog de vleermuis vrolijk verder.

Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de vleermuis eenvoudigweg over de antenne heen had "gekeken", of liever gezegd er om heen, omdat de golflengte die bij 35 kHz aanwezig is groter is dan de dikte van de antenne (de dikte

van een antenne is 2 mm). De sterkste echo die bij een frequentie van 35 kHz optreedt is die van een voorwerp van 9,7 mm. Het zou dus kunnen dat de vleermuis om die reden de antenne gemist heeft.

Als een van jullie een soortgelijke situatie meegemaakt heeft, zou diegene dan zo vriendelijk willen zijn dit aan mij door te geven?

Arjan Boonman
Prof. H. de Vrieslaan 47
3571 GG Utrecht
Tel.: 030-716529

In het tijdschrift "Gelders landschap" (1989, nummer 1) wordt de vondst van een dode Rosse vleermuis beschreven, die aan prikkeldraad hing. Dit gebeurde op het landgoed Boschveld, gemeente Arnhem. De vleermuis was met de staart aan de punt van het draad blijven hangen, had door zijn snelheid een complete buiteling gemaakt en zat toen muurvast.

Uit bovenstaande stukjes blijkt dat nogal eens (bijna)ongelukken bij vleermuizen worden geconstateerd. Het is van belang deze waarnemingen in onze Nieuwsbrief te blijven publiceren!

De redactie

VLEN

MEDEDELINGEN VAN HET LANDELIJK BESTUUR VLEN

1. Over de Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN) en hoe dat allemaal zo is gekomen, bestaat bij velen nog onduidelijkheid. Daarom is in deze Nieuwsbrief de inleiding opgenomen van de samenwerkingsovereenkomst waarop VLEN

is gebaseerd. Weliswaar is nog niet de volledige overeenkomst uitgewerkt, maar dit begingedeelte is accoord bevonden in de vergadering van het Landelijk Bestuur op 26 mei j.l. Ook de hierna volgende mededelingen worden naar aanleiding van die vergadering gedaan.

2. Informatie en duidelijkheid zijn wel zo'n beetje de sleutelwoorden in dit stadium van opbouw van VLEN. Dat bleek ook op 11 maart j.l., toen er een bijeenkomst plaatsvond van het Landelijk Bestuur met de (beoogde) coördinatoren van de provinciale afdelingen van VLEN. Voor de goede orde: er zijn dus géén aparte werkgroepen meer alléén voor het Vleermuis Atlas Project. VLEN en de provinciale afdelingen met hun coördinatoren bestrijken het totale vleermuiswerk, waaronder op dit moment het Vleermuis Atlas Project de belangrijkste plaats inneemt. Op de tweede plaats komen de inventarisaties in de mergelgroeven en andere winterkwartieren; een samenvatting van de tellingen in de winter 1988/1989 is elders in deze Nieuwsbrief opgenomen.

3. Belangrijke data voor de vleermuis-agenda in het komende najaar zijn:

- Zaterdag 14 oktober: Landelijke medewerkersdag Vleermuis Atlas Project.

- Zaterdag 25 november: Landelijke Contactdag algemeen.

De ochtend van 25 november is bestemd voor overleg tussen Landelijk Bestuur en provinciale coördinatoren, de middag heeft een meer algemeen karakter met diverse bijdragen. In de volgende Nieuwsbrief, die waarschijnlijk eind september verschijnt, volgen meer bijzonderheden.

4. De Leo Bels oorkonde, ingesteld als blijk van waardering voor voorbeeldige activiteiten in het belang van de inheemse vleermuizen, is op zaterdag 1 juli j.l. uitgereikt aan de kloostergemeenschap der Trappisten te Echt (Limburg). Dit vanwege de gastvrijheid die in de gebouwen wordt geboden aan verschillende vleermuissoorten, in het bijzonder vanwege de zorg voor de enige bekende kraamkolonie in ons land van de Ingekorven vleermuis (*Myotis emarginatus*).

5. Te Tjerkwerd kan de unieke kolonie Meervleermuizen (*Myotis dasycneme*) weer als vanouds terecht op de kerkzolder. Afgelopen winter is het tongewelf vervangen, met een belangrijke subsidie van de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw & Visserij. Van onze particuliere zijde is het bijna symbolische bedrag van f 1350,-- toegezegd en overgemaakt, waarmee een laag plasticfolie is betaald die boven op het gewelf ligt om de mest tegen te houden.

6. Een aantal voorbereidende werkzaamheden voor VLEN is door het Landelijk Bestuur wel opgepakt, maar leent zich nog niet voor concrete mededelingen. Daaronder de samenstelling van een algemeen introductieboekje waarin met name de organisatorische kanten van het vleermuiswerk worden toegelicht, terwijl ook werkafspraken tussen Landelijk Bestuur en de provinciale coördinatoren en tenslotte de beschikbaarheid van voorlichtingsmateriaal aan de orde komen. Daarover hoopt het bestuur in een volgende Nieuwsbrief meer te kunnen zeggen.

Gerhard Glas, secretaris Landelijk Bestuur VLEN
Beatrixstraat 2
6824 LR Arnhem

VLEERMUISWERKGROEP NEDERLAND (VLEN)

Samenwerkingsovereenkomst (eerste gedeelte)

Inleiding

In 1976 besloot een aantal beroeps- en amateurvleermuis-kundigen, te Amsterdam bijeengeroepen door prof. dr. A. Punt, tot de instelling van de Commissie voor Onderzoek en Bescherming van Vleermuizen (hierna af te korten tot: COBV). Aanleidingen hiertoe waren met name de geconstateerde achteruitgang van de meeste inheemse vleermuissoorten, de voortschrijdende afname van de langlopende wetenschappelijke onderzoeksprogramma's, de toegenomen belangstelling voor vleermuizen in het algemeen en de wettelijke bescherming van de inheemse vleermuizen op grond van de Natuurbeschermingswet sedert 1973. Aansluiting werd gezocht en verkregen bij de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (hierna af te korten tot: VZZ) die als belangrijkste doelstellingen heeft: de bevordering van de kennis en de bescherming met betrekking tot zoogdieren in het algemeen en in de landen van de Benelux in het bijzonder. Sedert eind 1976 functioneerde de COBV als werkgroepsbestuur binnen de organisatiestructuur van de VZZ. Het aantal personen namens wie de COBV zich als werkgroepsbestuur presenteerde, verdrievoudigde in ruim tien jaar tijd tot meer dan 100 rond 1985.

Met de opheffing van de Vakgroep Zoölogische Oecologie en Taxonomie van de Universiteit van Utrecht in 1985, kwam een definitief einde aan een wetenschappelijke onderzoekstraditie van meer dan veertig jaar. De toegenomen interesse in vleermuizen en aandacht voor de diverse aspecten van bescherming,

gaven echter tegelijkertijd de noodzaak aan voor het verrichten van (vooral oecologisch) vleermuisonderzoek. Getracht is om hiervoor aandacht te krijgen binnen de bestaande structuren op het gebied van onderzoek en beschermingsbeleid. Dit bleek niet, althans niet op een overzienbare termijn, tot de inrichting van een onderzoeksprogramma te leiden.

Ongeveer tegelijkertijd werd, door studentendeelname vanuit de Vakgroep Natuurbeheer van de Landbouw Universiteit Wageningen, aan het onderzoeksprogramma met behulp van bat-detectors in Zweden de eerder in Nederland opgedane ervaring met deze (nieuwe) onderzoeksrichting uitgebreid. Deze samenloop van omstandigheden bracht enkele vleermuiskundigen tot de oprichting in 1986 van de Stichting Vleermuis Onderzoek (hierna af te korten tot: SVO), met als primaire doelstelling het bevorderen van vleermuisonderzoek in Nederland. In 1987 gelukte het de SVO om de eerste subsidie te verwerven voor de aanstelling van een onderzoeker. De onderzoeksopdracht, de realisatie van een oecologische inventarisatie met behulp van bat-detectors, resulteerde in de opzet van het thans in uitvoering zijnde Vleermuis Atlas Project met behulp van bat-detectors. Hiertoe werd enerzijds een onderzoeksmethodiek ontwikkeld inclusief soortsherkenning, gericht op een geografische en oecologische benadering, anderzijds werd op grote schaal medewerking voor het project geworven in de vorm van vrijwilligers.

Reeds na een jaar bleek deze nieuwe impuls aan het vleermuiswerk te hebben geleid tot een verdrievoudiging van het aantal actief bij het vleermuiswerk betrokken personen. Tevens werd als bijkomend effect geconstateerd dat door velen, zowel "oude" als "nieuwe"

belangstellenden, het onderscheid en/of de overeenkomstigheid tussen COBV en SVO als volstrekt onduidelijk werd ervaren. Door zowel COBV als SVO werd dit effect als ongewenst beschouwd. Gezamenlijk is dan ook gezocht naar een mogelijkheid om het vleermuiswerk in Nederland naar binnen en buiten toe als een eenheid te doen ervaren. In de loop van 1988 heeft overleg geleid tot de gezamenlijke conclusie van COBV en SVO dat hieraan het beste kan worden voldaan door het samenvoegen van beide (overigens gedeeltelijk overlappende) "achterbannen" tot één Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN) met één landelijk bestuur waarin COBV en SVO samenwerken.

(wordt vervolgd)

G.H. Glas

VLEERMUISTELLINGEN IN WINTERKWARTIEREN 1988/1989

In het navolgende wordt een samenvatting gegeven van de resultaten van alle vleermuistellingen die afgelopen winter zijn uitgevoerd, uiteraard voor zover deze bij het bestuur van VLEN bekend zijn geworden. De resultaten zijn op twee manieren samengevat:

1. Een vergelijkend overzicht van de resultaten van alle inventarisaties in de mergelgroeven en in de zogenaamde "overige" winterkwartieren (zoals fortent, ijskelders, bunkers etc.). Tussen beide categorieën bestaan verschillen in de vertegenwoordiging van de vleermuissoorten, wanneer naar de procentuele samenstelling wordt gekeken. Afgezien van de niet gedetermineerde vleermuisen zijn vooral Franjestaart, dwergvleermuisen en grootoorvleermuisen het meest sprekend. Dat Vale vleermuis en Ingekorven vleermuis vrijwel tot

de groeven zijn beperkt, wekt geen verbazing.

Voor de uitwerking van de gegevens van de mergelgroeven: dank aan W. Vergoossen.

2. Een samenvatting van de resultaten van de "overige" winterkwartieren per provincie. Hierin zijn alleen dié objecten vermeld waar nu of eerder vleermuizen zijn gevonden. Met name in Groningen, Drenthe en Zeeland is een groter aantal objecten bezocht, echter zonder (positief) resultaat.

Tabel 1. Totaaloverzicht vleermuistellingen 1988/1989 in winterkwartieren

Vleermuissoort	In 42 mergelgroeven		164 overige objecten	
	N	%	N	%
Myotis mystacinus/ brandti (mb)	602	19.4	474	14.6
Myotis emarginatus (e)	115	3.7	1	0.0
Myotis nattereri (n)	60	1.9	207	6.4
Myotis myotis (M)	33	1.1	1	0.0
Myotis daubentonii (d)	1737	56.0	1926	59.5
Myotis dasycneme (D)	106	3.4	80	2.4
Pipistrellus pip./nath. (pn)	172	5.5	79	2.4
Eptesicus serotinus (Es)	28	0.9	3	0.1
Plecotus aur./austr. (P)	64	2.1	313	9.7
overige soorten *)	3	0.1	3	0.1
ongedetermineerd (i)	182	5.9	149	4.6
Totaal	3102		3236	

*) dit betrof

3 Myotis bechsteini (groeven)

3 Barbastella barbastellus (overige)

Tabel 2. *Overzicht telresultaten per provincie*

Provincie	Aantal objecten	Totaal	i	mb	n	d	D	pn	P	Overige
Groningen	1	5	-	4	-	1	-	-	-	-
Friesland	1	3	-	2	-	-	-	-	1	-
Drenthe	6	44	-	36	-	-	-	-	8	-
Overijssel	14	99	2	11	60	9	-	-	17	-
Gelderland	57	1144	13	101	63	800	6	46	114	1 M
Utrecht	23	521	34	183	60	179	-	6	59	-
Noord-Holland	21	311	2	15	1	272	1	-	17	3 Es
Zuid-Holland	7	488	12	15	-	371	70	-	20	-
Zeeland	10	359	69	44	1	187	2	26	27	3 Bb
Noord-Brabant	11	103	4	51	3	27	-	-	18	-
Limburg*)	23	159	13	12	19	80	1	1	32	1 em

*) exclusief mergelgroeven

Samenstelling:
G.H. Glas
Beatrixstraat 2
6824 LR Arnhem

BESCHERMINGSZAKEN EN BEHEERSADVIEZEN

In de jaren zestig werd geconstateerd, dat zich sedert het begin van het vleermuisonderzoek (vóór de Tweede Wereldoorlog) een buitengewoon verontrustende teruggang in de vleermuisstand in Nederland had voorgedaan. Bepaalde vleermuissoorten verdwenen snel uit de

inheemse fauna (hoefijzerneuzen, Vale vleermuis), andere soorten liepen ernstig in aantal achteruit.

Deze feiten hadden tot gevolg, dat alle inheemse vleermuissoorten in 1973 onder de Natuurbeschermingswet werden geplaatst en dat overheid en particulieren vanaf dat moment de handen ineen sloegen voor een gecombineerde aanpak van

praktische en theoretische vleermuisbescherming.

De praktische vleermuisbescherming van overheidswege ontplooidde zich veelzijdig. In het kader van de werkverruiming werden grote bedragen beschikbaar gesteld voor aanpassing van zomerverblijven (onder andere Berlicum, Waarder, Tjerkwerd), reconstructie van winterverblijven zoals ijskelders (Schaep en Burgh), aankoop van winterverblijven (Rhinouwen), afsluiting van mergelgroeven in Zuid-Limburg en constructie van nieuwe winterverblijven (Houten, Beilen).

De particuliere vleermuisbescherming moest zich vanzelfsprekend op kleinere projecten richten. Hier waren het onder meer de bouw van vele vleermuiskasten en het behoud van geïsoleerde verblijfplaatsen (holle bomen, keldertjes en dergelijke) die de aandacht vroegen. Een uitzondering wat omvang betreft was de constructie van de vleermuisgang (winterverblijf) in Ridderkerk. Deze kwam geheel door middel van particulier initiatief tot stand.

De theoretische aspecten van de vleermuisbescherming werden gemeenschappelijk door overheid en particulieren aangepakt.

De overheid zorgde voor aanmaak van onder meer folders, posters, stickers en ander drukwerk en voor het beschikbaar stellen van fondsen voor het drukken van ander voorlichtingsmateriaal (KNNV Wetenschappelijke Mededeling No 176; IVN Vleermuiswerkboek en poster).

Particulieren besteden veel aandacht en energie aan voordrachten, informatiedagen, simpel voorlichtingsmateriaal (bouwtekeningen van vleermuiskasten en dergelijke).

Hiernaast werden zowel door particulieren als overheid ontelbare adviezen gegeven op het gebied van beheer (klachtenafhandeling, aan-

passingen en bouw van zomer- en winterverblijven) en bescherming van onze inheemse vleermuizen.

Een bijzonder aspect van de particuliere vleermuisbescherming vormt de incidentele toekenning van de zogenaamde "Leo Bels Oorkonde". Deze door de Commissie voor Onderzoek en Bescherming van Vleermuizen (COBV) ingestelde oorkonde kan op initiatief van het bestuur worden uitgereikt aan personen of instanties die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de bescherming van de inheemse vleermuizen.

Het is de bedoeling dat alle leden van de Vleermuiswerkgroep Nederland, in principe via de provinciale coördinatoren -maar in sommige gevallen (spoed eisende problemen) ook rechtstreeks- met de "aandachtveldhouders beschermings- en beheerszaken" in het VLEN-bestuur (Hanekamp, Voûte) in contact kunnen komen voor adviezen op dit gebied.

Voorts is het de bedoeling dat dezelfde aandachtveldhouders periodiek (bijvoorbeeld jaarlijks) via de provinciale coördinatoren beknopt op de hoogte worden gehouden van de regionale activiteiten op het gebied van beheer en bescherming. Door deze wisselwerking tussen bestuur en leden ontstaat er via een klimaat van wederzijdse hulp en informatie een mogelijkheid om beheers- en beschermingsproblemen vruchtbaar aan te kunnen pakken.

A.M. Voûte
Van Lijndenlaan 8
3768 MG Soest

NOGMAALS BAARDVLEERMUIZEN

In Nieuwsbrief no. 1 geeft K.Kap-teyn een stand van zaken betreffende de verschillpunten tussen *Myotis mystacinus* en *M. brandti*. Hij vermeldt daarbij het boekwerkje van Schober en Grimmberger, waarin "plotseling" een nieuw kenmerk wordt beschreven. Dit is niet helemaal juist. In "Die Säugetiere Westfalens" (Schröpfer, Feldmann & Vierhaus, 1984) schrijft Vierhaus bij *M. brandti* namelijk al het volgende: "Bei der Bestimmung mehrjähriger Grosser Bartfledermäuse hat sich die Ohrfärbung als hilfreich erwiesen; immer ist die Basis vom Vorderrand des Ohres und vom Tragus fleischfarben, während bei allen Kleinen Bartfledermäusen bestenfalls der tiefe Ohrgrund aufgehellert ist". Het plotselinge valt dus wel mee.

Willem Vergoossen
Hulststraat 20
6101 MG Echt

RUIM ZES TON VOOR NATUURPROJECTEN

Minister Braks (Landbouw en Visserij) stelt 620.000 gulden beschikbaar voor verbetering van leefgebieden van Boomkickers, Dassen, Knoflookpadden, Vuursalamanders en vleermuizen. Het geld voor deze natuurprojecten komt uit een eenmalig potje van zes miljoen gulden voor natuurontwikkelings- en soortenbeleid. Voor een Dassenproject in Noord-Brabant, waar naar schatting nog 150 van deze dieren leven, is 200.000 gulden uitgetrokken. Voor de Boomkickers en Knoflookpadden wordt 150.000 gulden uitgegeven voor het aanleggen van poelen voor Boomkickers in Overijssel en Noord-Brabant en voor projecten voor aanleg en herstel van leefgebieden van de Knoflookpad in

Tilburg, Veldhoven en Vessem. Aan de aanleg van vervangende leefgebieden voor de Vuursalamander en poelen voor amfibieën in Limburg wordt 120.000 gulden besteed. Voor herstel en behoud van onderaardse kalksteengroeven is 150.000 gulden uitgetrokken.

Uit: NRC-Handelsblad 21-04-1989

RABIESONDERZOEK BIJ VLEERMUIZEN

Gedurende de jaren 1987 en 1988 is in Nederland een grootschalig onderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van rabiës (hondsdolheid) bij vleermuizen.

Tijdens een evaluatie-overleg in februari van dit jaar, waarbij vertegenwoordigers aanwezig waren van de bij de problematiek betrokken diensten en instanties, werd duidelijk dat in 1988 in vergelijking met 1987 een aanzienlijke vermindering is opgetreden van het aantal voor rabiësonderzoek ingezonden vleermuizen.

In 1987 werden circa 1250 vleermuizen bij het Centraal Diergeneeskundig Instituut (CDI) te Lelystad aangeleverd; in 1988 bedroeg dit aantal 541.

Gedurende beide jaren bleek het percentage positieve vleermuizen ten opzichte van het totaal aantal onderzochte vleermuizen circa 7% te zijn. De positieve vleermuizen behoorden nagenoeg allen tot één soort, de Laatvlieger.

Van de onderzochte vleermuizen van die soort bleek in beide jaren circa 21% positief.

Mogelijk heeft de verspreiding van een draaiboek in het voorjaar van 1988 aan de sterke vermindering van het aantal aangeleverde vleermuizen bijgedragen.

De samenstelling van een draaiboek werd in begin 1988 noodzakelijk geacht om de activiteiten van de bij de problematiek betrokken instanties te harmoniseren. Bij de

opzet van het draaiboek werd eveneens rekening gehouden met de wens om te streven naar een aanzienlijke vermindering van het aantal in te zenden vleermuizen, zonder afbreuk te doen aan de waarborgen voor de volksgezondheid.

De vermindering werd ingegeven door de gedachte, dat een herhaling van de situatie zoals in 1987 nadelige gevolgen zou kunnen hebben voor verscheidene vleermuissoorten in ons land.

In Nederland behoren vleermuizen tot de beschermde dieren.

Tijdens het februari-overleg werd besloten om de in 1988 verrichte activiteiten in 1989 te continueren.

In verband daarmee vond een herziening plaats van het draaiboek. In het hierna volgende zal nader op enkele belangrijke punten uit het herziene draaiboek worden ingegaan.

Voor het verzenden van dood aangetroffen vleermuizen is een beroep gedaan op de medewerking van politiefunctionarissen. Als een dode vleermuis bij een Rijks- of Gemeentepolitiebureau wordt aangeleverd, zal men van die zijde overgaan tot het verzenden van de vleermuis naar het onderzoeksinstituut.

Ten aanzien van levende vleermuizen, waarmee geen direct contact heeft plaats gehad, is een belangrijke taak weggelegd voor medewerkers van de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer (NMF) van het Ministerie van Landbouw en Visserij (tel.070-792920/ 792588). Het doden en voor onderzoek verzenden van vleermuizen zal alleen plaatsvinden als op grond van determinatie en gedragsbeoordeling mag worden aangenomen dat rabiës-onderzoek is gewenst.

Als er sprake is van direct contact met levende vleermuizen dient, in verband met eventuele vaccinatie van de betrokken persoon (personen) en huisdier(en) als gevolg van een positieve uitslag, het rabiësonderzoek met

de grootste spoed te worden uitgevoerd.

In verband met het doden en verzenden van vleermuizen van deze categorie kan een beroep worden gedaan op NMF-medewerkers of medewerkers van de Veterinaire Inspectie van de Volksgezondheid van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) (tel.070-407029/407911). Buiten kantooruren kan de Directie Civiele Verdediging en Vredescalamiteiten van het voornoemde Ministerie worden geraadpleegd (tel. 070-272800).

Onder direct contact met levende vleermuizen worden de situaties verstaan waarin beten door de vleermuis bij de mens of een huisdier zijn toegebracht en beten door een huisdier bij een vleermuis zijn toegebracht. Het begrip is ook van toepassing als levende vleermuizen zonder beschermde handen zijn opgepakt en huisdieren vleermuizen in de bek hebben gehad of ermee hebben 'gespeeld'.

Ook dode vleermuizen mogen alleen met beschermde handen worden aangeraakt of opgepakt; plastic zakjes kunnen hiervoor uitstekend dienst doen.

Het gebruik van (werk)handschoenen wordt, in verband met een niet optimale reinigingsmogelijkheid en de andere gebruiksdoeleinden van die handschoenen, ten sterkste afgeraden.

Als een dode vleermuis toch met onbeschermde handen is opgepakt of als een huisdier met de vleermuis in aanraking is geweest, is het van belang die gegevens te melden aan de betreffende politiefunctionaris.

Evenals in 1988 zal terugmelding plaatsvinden van onderzoeksuitslagen. Zodra een vleermuis op grond van het onderzoek rabiës-positief is gebleken zal de persoon die de vleermuis heeft aangetroffen van de uitslag op de hoogte worden gesteld.

Als direct contact met een posi-

tieve vleermuis heeft plaatsgevonden zal in verband met eventuele vaccinatie van de persoon of huisdier bovendien verwijzing plaatsvinden naar de huisarts of dierenarts.

Ook de negatieve uitslagen zullen, als er sprake is geweest van direct contact, aan de betrokkenen worden gemeld.

Voor nadere informatie over de rabiëssituatie bij vleermuizen kan contact worden opgenomen met de Veterinaire Hoofdinspectie van de Volksgezondheid van het Ministerie van WVC, tel.070-407029/ 406997.

G. Visser

Met toestemming van auteur en redactie overgenomen uit "De Jager", nummer 8, 1989.

PUBLICATIES

Fledermaus-Anzeiger

(Koordinationsstelle Ost für Fledermausschutz); Zürich, Zwitserland. No.7, december 1988.

* 'Stiftung zum Schutze unserer Fledermäuse in der Schweiz'.

Deze stichting tracht de financiële middelen te verzamelen om naast het door de overheid betaalde vleermuisonderzoek educatieve programma's te ontwikkelen ter voorlichting van het grote publiek. Zo hoopt men extra ondersteuning te geven aan de officiële bescherming van de 26 in Zwitserland inheemse vleermuissoorten.

* 'Die Zwergfledermaus; eine unbekannte Bekannte. Auswertung der diesjährigen Zwergfledermaus-Aktion'.

Globaal overzicht van de waarnemingsresultaten aan 330 zomerverblijven van *Pipistrellus pipistrellus* in Centraal-, Oost-, en Zuid-Zwitserland. De resultaten van 74 van deze verblijven worden

in tabelvorm weergegeven.

Fairon, J. et G.Coppa. Cartographie de la faune Cheiropterologique du Departement des Ardennes, France.

Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique, Bruxelles, Rue Vautier 29, B-1040.

Bulletin du Centre de Recherches Cheiropterologique de Belgique, No 9, 1988, 119 p.

Beschrijving van de vleermuisfauna van het Franse departement Ardennes. Dit departement dringt via het Maasdal in noordelijke richting door tot Givet. Het bereikt daar midden-België en nadert Zuid-Nederland. Deze uitvoerige publicatie behandelt het voorkomen van 19 vleermuissoorten in winter- en zomerverblijven. De gepubliceerde gegevens werden verkregen uit diverse archieven en bij de inspectie van ruim 600 vindplaatsen. Naast een beschrijving van de topografie van het departement levert het verslag interessante informatie over vleermuizen als prooidieren van vogels en zoogdieren, over hun populatiedynamica en over vleermuisbescherming.

Wal, J. van der. Rijkswaterstaat en Vleermuisbescherming.

Een rapport over de aanleg van een winterverblijfplaats voor vleermuizen in een aan te leggen aarden wal langs de zuidrand van het Midwolderbos, Rijkswaterstaat, Directie Groningen, april 1985, 51 p. en diverse bijlagen.

Hoewel dit rapport een betrekkelijk groot aantal min of meer storende onjuistheden bevat, geeft het toch een interessant beeld van de problematiek van de constructie van kunstmatige vleermuiswinterverblijven, op een moment dat er reeds minstens vijf van deze bouwwerken gereed zijn gekomen en de

aanleg van nog meer overwogen wordt.

Het verslag begint met een algemeen deel over de biologie en de bescherming van de Nederlandse vleermuizen. Hierna volgt een hoofdstuk betreffende de vleermuizen die in en om Midwolda voorkomen op de plaats waar Rijkswaterstaat de aanleg van een vleermuiswinterverblijf overweegt. Het verslag wordt besloten met een bespreking van het bouwplan van de geplande winterverblijfplaats in de geluidswal bij het Midwolderbos. Het geheel is gecompleteerd met enige bijlagen betreffende bescherming en voorkomen van vleermuizen, benevens bouwkundige details van vergelijkbare onderaardse verblijven elders in Nederland.

Helmer, W. Vleermuizeninventarisatie Duivelsberg.

Verslag van een onderzoek dat in opdracht van Staatsbosbeheer werd uitgevoerd onder supervisie van de Stichting Vleermuis-Onderzoek, 1988, 30 p.

Wouter Helmer behandelt in de hem eigen overzichtelijke en heldere stijl de resultaten van de in 1988 uitgevoerde vleermuisinventarisatie, verricht in het natuurreservaat De Duivelsberg bij Berg en Dal ten oosten van Nijmegen. Het onderzoek had een tweeledig doel:

- het verschaffen van gegevens aan Staatsbosbeheer ten behoeve van beheersmaatregelen
- het testen van nieuwe onderzoeksmethoden tegen de achtergrond van eerder (1982) in hetzelfde gebied opgedane ervaringen.

Tijdens het onderzoek dat vrijwel geheel met behulp van een vleermuisdetector plaats vond, werd van de zeven ter plaatse min of meer algemeen voorkomende vleermuissoorten (Baard-, Water-, Grootoor-, Gewone dwerg-, Ruige dwerg-, Rosse vleermuis en Laat-

vlieger) genoteerd waar deze hun jachtplaatsen, vliegroutes en verblijfplaatsen hadden. Ook vonden aantalsschattingen plaats.

Het verslag eindigt met een boeiend betoog over de volledigheid van de inventarisatie, de vergelijking met vroegere gegevens, over de betekenis van de Duivelsberg als vleermuizengebied en over de vleermuizen in relatie tot het beheer van het gebied.

Tuttle, M.D. America's Neighbourhood Bats. Understanding and learning to live in harmony with them. University of Texas Press, Austin, Texas, U.S.A., 1988, 96 p.

Fraai geïllustreerd populair boekje over de vleermuissoorten die men in de bewoonde delen van de Verenigde Staten gemakkelijk kan ontmoeten. Na een zeer beknopte algemene inleiding wordt speciaal aandacht besteed aan algemeen gangbare misvattingen over vleermuizen ('Resolving misconceptions: fears, rabies, histoplasmosis, parasites'), aan de behandeling van ongewenste vleermuizen in huis en kantoor en aan het "bat-proof" maken van gebouwen. Bij de behandeling van dit laatste aspect heeft de schrijver zich tot mijn verbazing niet geheel los kunnen maken van het inroepen van de hulp van verdelgingsfirma's, hoewel hij duidelijk de voorkeur geeft aan het buitensluiten van vleermuizen. Een apart hoofdstukje behandelt enige beschermingsmaatregelen (onder andere het ophangen van vleermuis kasten). Hierna volgt een zeer summiere systematisch-geografische bespreking van een negental algemeen voorkomende soorten, benevens een eenvoudige determineertabel van de gewone Noord-Amerikaanse vleermuissoorten. Het boekje besluit met een goed bruikbaar overzicht van de meest gangbare

populaire en wetenschappelijke
Engelstalige vleermuisliteratuur.

A.M. Voûte
Van Lijndenlaan 8
3768 NG Soest

CURIEUS.....

EEN VLEERMUIS IN HUIS.

(door Hennie Oliemuller)

De vleermuis is een vriendelijk dier, dat geen mens kwaad doet. Maar ja, zeg dat maar eens tegen je vriendin als zo'n vampierachtig fladderend wezen door de gangen van je huis vliegt, rakelings langs je kop.

Ze is al doodsbang voor muizen, laat staan als ze dan ook nog eens 'n keer vleugels hebben, dat is de engheid ten top.

Ik moest het dier dus vangen, hij wilde het huis niet uit. Niemand dorst meer over de gangen. Bezoekers, die ervan gehoord hadden, bleven ook weg.

Al die dagen zaten wij opgesloten en wij dreigden te verhongeren. Af en toe zag je een hoofd om een kamerdeur verschijnen, want er moest brood komen, melk, koffie, aardappelen, maar even gauw werd de deur ook weer gesloten.

Zelf gebruikte ik de eenzame opsluiting om een vleermuizeval te construeren, die ik in de lucht zou werpen als hij langsvloog, maar mijn verwachtingen dat het monster daar in zou trappen, waren niet hooggespannen.

Na vier dagen trad ik handelend op. Waarom ik? Wel, wij hadden gehoord dat een vleermuis zich met zijn scherpe tanden en klauwen op je haar stort. Dan laat ie je niet meer los, dan moet je kaal geschoren worden. Wel, ik was kaal, ik had dus toch niets meer te verliezen.

Ik stak mijn kop om de hoek van de

deur en jawel hoor, daar zag ik de griezel hangen. Hoog tegen een balk, in diepe slaap gedompeld. Wat moest ik doen?

Ik kreeg een geniale inval: de stofzuiger, dat was de oplossing. Met wat verlengstukken en de keukentrap kon ik hem bereiken.

Maar wat te doen, als het monster voortijdig wakker werd. Zou hij zich bedreigd voelen en met zijn scherpe tanden en klauwen alsnog een aanval inzetten op de zijkant van mijn schedel, waar nog wel wat haar zit?

Ik nam een plastic boodschappentas, knipte er twee ogen in, zette hem op mijn kop en vermomd als een aanhanger van de Klu-Klux-Clan besteeg ik de ladder.

Het was zo gepiept, hij kreeg de tijd niet om wakker te worden. Hij slaapt nu al zes maanden lang in de stofzuigerzak, maar wij durven de zak niet meer te ledigen. Bang dat ie alsnog wraak zal nemen.

Morgen gaan we een nieuwe stofzuiger kopen.

Utrecht, Stadsblad; half november 1988

(ingezonden door A.M. Voûte)

In het tijdschrift *Het Vogeljaar* trof de redactie de volgende zinsnede aan:

"Een afgestudeerde, maar werkloze bioloog die met een piepende batdetector een Amsterdamse volkswijk op vleermuizen inventariseert, wordt in een plaatselijke krant als een zachtzinnige idioot afgeschilderd. Held, of nuttig of begrijpelijk zal hij pas over dertig jaar zijn".

Aldus de feestredenaar bij de uitreiking van de *Vogeljaar/Schrijversparade-prijs 1988*.

ENTENJAGD IM PARK

WINTERSCHLAF VON FLEDERMÄUSEN
GESTÖRT.

Biologen des Stuttgarter Zoos beantragten den Abschuss von Enten auf einem nahe gelegenen Teich. Die von der Behörde genehmigte Aktion löste einen heftigen und viel beachteten Meinungsstreit in den Stuttgarter Zeitungen aus. Für eine ganz andere Tierart werden Spätfolgen befürchtet. "Durch die wilde Ballerei" -so Günther Thomas vom deutschen Bund für Vogelschutz- "sind die Fledermäuse in ihrem Winterschlaf gestört worden".

Deutsche Jagd-Zeitung, maart 1989

(ingezonden door W. Vergoossen)

MEDEDELINGEN

VERKOOP ARTIKELEN

Bij de Stichting Vleermuis-Onderzoek zijn de volgende artikelen verkrijgbaar:

- Helmer, W., H.J.G.A. Limpens & W. Bongers. Handleiding voor het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten met behulp van bat-detectors.

Prijs f 12,50 (incl. verzendkosten).

- Referentiecassette ten behoeve van het determineren van vleermuizen aan de hand van hun echolocatiegeluiden.

Prijs f 10,-- (excl. f 3,50 verzendkosten).

- Vleermuizen, info 2. Geeft informatie over de leefwijze, bedreigingen en bescherming van inheemse vleermuizen.

Nog slechts een beperkt aantal exemplaren verkrijgbaar.

Prijs f 3,-- (incl. verzendkosten).

- Dia-serie "Focus on bats". Een serie van 40 dia's van inheemse vleermuissoorten, hun bedreiging en bescherming.

Met toelichting in het Engels.

Prijs f 45,-- (incl. verzendkosten).

- Daan, S. e.a. De Nederlandse Vleermuizen:

Bestandsontwikkelingen in winter- en zomerkwartieren. 118 pagina's.

Prijs f 7,50 (incl. verzendkosten).

- Themanummer van "Huid en Haar" over vleermuisonderzoek met behulp van bat-detectors. 14 artikelen, 65 pagina's.

Prijs f 7,50 (incl. verzendkosten).

- T-shirt, wit met op voorzijde een grote afbeelding van een vliegende vleermuis. Kan ook worden geleverd met aanvullende tekst "Bats need friends". Bij bestelling vermelden of al dan niet deze tekst gewenst is. Beschikbaar in de maten XL, L, M en S.

Prijs f 17,50 (excl. f 3,25 verzendkosten per shirt).

- Sweatshirts van uitstekende kwaliteit met logo (doorsnede 10 cm) op hartzijde van de European Bat Research Organization. Slechts beperkt verkrijgbaar en op telefonische reservering (071-314979, tussen 20.00 en 21.00 uur).

Beschikbaar: Zwart 1 x XL; Marineblauw 3 x XL en 1 x L;

Korenbloemblauw 1 x XL en 2 x L.

Prijs XL f 42,50 (excl. f 5,50 verzendkosten);

L f 40,-- (excl. f 5,50 verzendkosten).

- Drinkmok, groot formaat, met twee gekleurde, geestige afbeeldingen van een vleermuis. Prijs f 7,50. In verband met de relatief hoge verzendkosten zullen de mokken niet worden verzonden, maar op landelijke of regionale contactdagen worden afgeleverd. Reservering noodzakelijk door betaling van het verschuldigde bedrag vóór 1 september 1989.

De hierboven vermelde artikelen kunnen, met inachtneming van eventuele bijzondere bestelvoorwaarden, worden besteld door overschrijving van het daarvoor verschuldigde bedrag op postrekening 53.25.724, ten name van de Stichting Vleermuis-Onderzoek te Leiden, onder vermelding van het/de gewenste artikel(en) en aantal(len) daarvan, alsmede van eventuele maten en kleuren. Vermeld ook steeds dat het om een bestelling gaat. U wordt dringend verzocht op het overschrijvingsformulier de naam van de Stichting voluit te vermelden en niet de afkorting SVO te gebruiken. Prijswijzigingen voorbehouden.

Peter Lina

VERKEERDE ADRESSEN

Van de volgende personen weten we slechts het oude adres. Lezers van de Nieuwsbrief die ons het juiste, huidige adres kunnen meedelen worden verzocht dit door te geven aan de landelijke coördinator Herman Limpens, postbus 9201 6800 HB Arnhem. Bij voorbaat dank!

Smit, A. Buitendijk 71 4273 GE Hank.

Wanten, H. Soestdijkseweg noord 405 3723 HD Bilthoven.

Oude Elfrink, P.J.C.M. Kerkstraat 105-c 2211 RG Noordwijkerhout.
Kaa, G. van der Goorstraat 6 5131 RG Alphen.
Kaandorp, J.S. Burgerstraat 21-1 1092 JW Amsterdam.

CONTACTDAGEN

De derde contactdag van het Vleermuis Atlas Project wordt gehouden op zaterdag 14 oktober in de Leeuwenborch te Wageningen van 10.30 tot 16.00 uur. Het programma en de definitieve uitnodiging zullen worden opgenomen in de volgende Nieuwsbrief. Zet het vast in je agenda.

De contactdag van VLEN wordt gecombineerd met de vergadering van coördinatoren en tellingleiders op 25 november.

LEENDETECTORS

De vraag naar leendetectors van de Stichting Vleermuis-Onderzoek is overweldigend. We kunnen dan ook lang niet iedere geïntereeerde van een leendetector voorzien. De Stichting doet haar best om meer subsidie voor meer leendetectors te verwerven. Ondertussen moeten we roeien met de riemen die we hebben. Eenieder wordt daarom het volgende gevraagd:

- wanneer je de bat-detector niet regelmatig gebruikt, meld dit dan. Bedenk dat anderen er op wachten en dat we in de komende vier zomerseizoenen heel Nederland willen bekijken.

- probeer op lokaal, regionaal of provinciaal niveau subsidies voor detectors los te krijgen. Dit is op sommige plaatsen al gelukt.

De Stichting heeft tot nog toe in goed vertrouwen 87 leendetectors

uitgeleend. Ter verantwoording ten opzichte van de subsidiegevers is echter tegenwoordig een bruikleencontract noodzakelijk. Met het merendeel van de leners is inmiddels zo'n contract afgesloten. Willen de overigen zo snel mogelijk de ingevulde contracten terugzenden of melden dat ze nog geen contract hebben ontvangen. Denk ook aan het overmaken van de f 5,- die voor het lenen van een detector verschuldigd zijn (punt n. van het leencontract).

Dank voor de medewerking,

Herman Limpens
Postbus 9201
6800 HB Arnhem

FORMULIEREN INZENDEN

In de Nieuwsbrief van voorjaar 1990 (no. 4) wil ik graag een overzicht presenteren van de resultaten van het Vleermuis Atlas Project tot dan toe. Jullie worden dan ook allemaal verzocht de waarnemingsformulieren in te zenden vóór 1 november.

Deze datum kunnen we elk jaar aanhouden, zodat steeds in de eerst volgende Nieuwsbrief het resultaat van het afgelopen seizoen kan worden weergegeven. Ik reken op jullie medewerking.

Herman Limpens

DANK AAN SPELEO

Speleo Nederland (vereniging voor grot- en karstonderzoek) stelt f 350 beschikbaar voor de Stichting Vleermuis-Onderzoek ten behoeve van de realisatie van een folder, welke de doelstellingen en het werk van de SVO in brede kring moet verduidelijken. Onze hartelijke dank voor dit initiatief!

Bestuur SVO

ADVERTENTIES

Het is in principe mogelijk om in de Nieuwsbrief advertenties te plaatsen. Deze dienen drukklaar te worden geleverd. Het tarief bedraagt f 25 per eenderde kolom (oftewel eenzesde pagina). Belangstellenden dienen contact op te nemen met de redactie over nadere voorwaarden.

HET INVULLEN VAN WAARNEMINGS- FORMULIEREN

Op dit moment worden voor het vastleggen van bat-detector waarnemingen bijna uitsluitend de "nieuwe formulieren" gebruikt. Voor de winterwaarnemingen werden afgelopen winter nog hoofdzakelijk formulieren van de oude stijl gebruikt, maar ook daarbij zijn reeds de nodige nieuwe formulieren beproefd.

Over het algemeen zijn de nieuwe formulieren volledig correct ingevuld en blijken de inzenders geen moeite te hebben gehad met het wennen aan deze formulieren. Laten degenen die er wel moeite mee hebben dit even melden, dan kunnen we daar op een contactdag of tijdens instructiekampen aandacht aan besteden.

Groot voordeel van de nieuwe opzet is de mogelijkheid om verschillende waarnemingen van dezelfde plaats of tijd of van dezelfde soort op een formulier te kunnen zetten, waarbij doormiddel van "aanhalen" identieke gegevens kunnen worden herhaald.

Waarschuwing!

Hierbij moet echter, om fouten bij de verponsing te voorkomen, niet worden gewerkt met de gebruikelijke "aanhalingstekens". Deze lijken teveel op "eenen". In plaats daarvan moeten schuine zigzag lijnen worden gebruikt. Zie voorbeeld.

Herman Limpens

A: Algemeen
 Vaarnemer
 Adres/postcode/voonplaats
 Omschrijving vindplaats

H. Limpens
 Harnjzeweg 17 6707 ET Wageningen

B: niet invullen door vaarnemer	C	D	E vaarnemingsdatum	F plaatsbepaling vlg. Top kaart atlasblok Amersfoort coördinaten	G aantal	H	I	J	K	L			
	1	2	198906										
volgnummer	pro: no:	vaarnemer	d c soort	Jaar	md dag	kaart blad	hok no:	x lijn horiz.	y lijn vertic.	C aantal	Q type of vers.	V veld	W doods oorz.
1	6 7 8 9	12 13 14 15	17 18	21 22 23 24 25 26	29 30	29 30	33 34	37 38 39	42 43 44 45 46 47 48 49				

M	N	O	oecocode vindplaats	P	Q	R	S	T	U	V	beheersituatie	E2	F2 kaart code										
v	oz	bio	toop milieu	v	nd	pl.	s	d	v	k	i	v	t	g	v	b	v	d	v	Tijd	-	periode	v
50	51	52	53	57	58	59	60	61	62	63	64	65	69	70	73	74	77	78	79	80			

Bij toelichting op achterkant regelnummer vermelden.

Soort-naam	15	17	24	25	26	2930	3334	373839	42434445465253	606170	7374	77787980							
	soort	dag	kaart blad	hok no:	x lijn horiz.	y lijn vertic.	C	aantal	Q type of vers.	V veld	W doods oorz.								
1 Gew. dwerg	2	2	1	1	7	10	4	8	1	7	7	5	5	8	2	1	8	1	5
2	Z	Z	Z	Z	1	7	6	5	5	5	1	5	7	7					
3	Z	Z	Z	Z	1	7	9	5	5	9	2	3	Z	L					
4	Z	Z	Z	Z	1	7	8	5	5	7	2	1	Z	L					
5 Ruige dw	2	2	2	1	8	10	4	8	1	7	7	5	5	6	2	3	8	1	5
6	Z	Z	Z	Z	1	7	9	5	5	9	2	1	D	1	5				
7	Z	Z	Z	Z	1	7	8	5	5	7	2	1	E	1	5				
8																			

AGENDA

Vleermuiskampen/excursies:

LIMBURG

3 - 9 juli Westelijk Mergelland
 Contactpersoon: Ferdi le Noble,
 Gebr. Hennenstraat 11 6411 TL
 Heerlen

GELDERLAND

21 juli Ubbergen
 Contactpersoon: Marc van Bebbber,
 Karel Doormanstraat 58 6826 RG
 Arnhem

23 - 25 september Ubbergen

Contactpersoon: KNNV/Arthur
 Oosterbaan, Obrechtstraat 434
 2517 EK Den Haag

ZUID-HOLLAND

Excursies?
 Contactpersoon: Kees Mostert,
 Gebbenlaan 60 2625 KC Delft

UTRECHT

Excursies
 Contactpersoon: Zomer Bruijn,
 Nieuwstraat 23 3811 JX
 Amersfoort

GRONINGEN

Elke 6 weken gezamenlijke excursie
 Contactpersoon: Lex Tervelde,
 Concordiastraat 8 9741 BE
 Groningen

DRENTHE

Juli/augustus ? Uffelte
 Contactpersoon: Cees van Berkel,
 Thebinckslaan 14 9462 PV
 Gasselte

Contactdagen:

14 oktober Landelijke dag
 medewerkers Vleermuis Atlas
 Project

25 november Landelijke contactdag
 algemeen

Berichten voor de agenda zo
 spoedig mogelijk doorgeven aan de
 redactie:

Jo van der Coelen, Berg en
 Dalseweg 50 6522 BM Nijmegen
 Tel. 080-221574